

Den senaste utvecklingen inom den sociala ekonomin i Europeiska unionen

SAMMANFATTNING

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

European Economic and Social Committee

Den senaste utvecklingen inom den sociala ekonomin i Europeiska unionen

Sammanfattning

Den information och de synpunkter som anges i denna studie kommer från författarna och återspeglar inte nödvändigtvis Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs officiella ståndpunkt. Europeiska ekonomiska och sociala kommittén garanterar inte tillförlitligheten i de uppgifter som ingår i denna studie.

Varken Europeiska ekonomiska och sociala kommittén eller personer som agerar på kommitténs vägnar kan hållas ansvariga för eventuell användning av informationen häri.

SAMMANFATTNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord: Luca Jahier, ordförande för Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs (EESK) övriga intressegrupper, Krzysztof Balon och Alain Coheur, talespersoner för EESK:s sektorsgruppering för social ekonomi

- 1. Inledning och syfte**
- 2. Begreppet social ekonomi och de främsta teorierna på området**
- 3. Den sociala ekonomin och nya liknande begrepp i Europa**
- 4. Den senaste tidens offentliga politik angående social ekonomi på europeisk nivå (2010–16)**
- 5. Den senaste tidens offentliga politik angående social ekonomi i Europa på nationell och regional nivå (2010–16)**
- 6. Den sociala ekonomins utbredning i EU:s 28 medlemsstater**

Förord av Luca Jahier

Det är med stor glädje som jag välkomnar offentliggörandet av studien *Den senaste tidens utveckling inom den sociala ekonomin i Europeiska unionen*, som genomförts av CIRIEC på uppdrag av Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK). Sedan 2008 har vi genomfört tre studier och har på så sätt visat att vi sedan länge stöder och arbetar aktivt för att främja den sociala ekonomin i Europa.

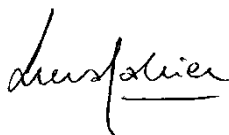
Genom studien kan vi mäta utvecklingen, i och med att vi genom den får tillgång till tillförlitliga och jämförbara uppgifter. Det som framträder tydligt är att den ekonomiska och finansiella krisen inte har haft någon större inverkan på den sociala ekonomin. I dag arbetar 6,3 % av den förvärvsarbetande befolkningen i EU:s 28 medlemsstater i denna sektor, jämfört med 6,5 % år 2012.

Enligt min uppfattning är den sociala ekonomin en återspeglings av de värderingar som ligger till grund för Europeiska unionen (artikel 3 i EUF-fördraget), liksom ett försvar för dessa. Den ger medborgarna möjlighet till deltagande, ansvar och inflytande över vår hållbara framtid. Den är också ett verkningsfullt instrument som EU kan utnyttja i sitt arbete för att leva upp till sina åtaganden enligt FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Därför är det ökande stöd som EU ger den sociala ekonomin genom Europeiska socialfonden av yttersta vikt. Jag är även glad över att flera ordförandeländer i rådet de senaste åren har prioriterat den sociala ekonomin och välkomnat EESK:s bidrag till deras arbete.

Det finns dock mycket kvar att göra. Bland annat måste sektorn bli mer synlig och känd. Det är min innerliga förhoppning att systematisk statistik över de olika delarna i den sociala ekonomin inom snar framtid kommer att börja tas fram och att den sociala ekonomin snart blir en del i nationalräkenskaperna. Det skulle utan tvekan vara ett första nödvändigt steg mot att ge den sociala ekonomin det erkännande som den förtjänar. Jag kan även tänka mig att det finns en stor outnyttjad potential att genom den sociala ekonomin koppla samman EU:s inre och yttre politik, särskilt i förhållandet till våra grannländer i en tid av ökad politisk, säkerhetsmässig och ekonomisk spänning.

Jag uppmanar alla aktörer att ta upp kampen tillsammans och öka sina insatser. Vi har redan kommit långt. Låt oss fortsätta i denna riktning tillsammans!

Luca Jahier
ordförande för övriga intressegrupper
Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK)

Förord av Alain Coheur

Det är nu tredje gången som EESK publicerar en studie om den senaste tidens utveckling inom den sociala ekonomin i Europeiska unionen. De tidigare genomfördes 2008 och 2012. Studien, som beställts från forskningscentret CIRIEC, är inte endast en uppdatering av de tidigare studierna utan fokus ligger här på följande tre områden:

- Den sociala ekonomin och nya idéer/rörelser i Europa.
- Den offentliga politik, i vid bemärkelse, som de senaste åren har förts på EU-nivå och i medlemsstaterna för att förbättra förutsättningarna för den sociala ekonomin.
- Den sociala ekonomins storlek i EU:s olika medlemsstater.

Genom att lägga fram denna studie visar EESK sin vilja att arbeta för att den sociala ekonomin ska erkännas och främjas, en sektor som utan tvekan utgör en hörnsten inte endast för sysselsättning och social sammanhållning i Europa, utan även för att bygga upp och förstärka den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

Studien visar på den viktiga, och växande, roll som den sociala ekonomin spelar i marknadsekonomin genom samspel med marknadsekonomin och som ett komplement till den. I den sociala ekonomin tjänar ekonomisk effektivitet sociala behov, och på så sätt skapas ett verkligt ömsesidigt beroende mellan ekonomiska och sociala frågor, i stället för att den ena frågan ska vara underordnad den andra.

Den sociala ekonomins tillväxtpotential i tider av ekonomisk och social kris har tydligt framgått vid ett flertal tillfällen. Den sociala ekonomin är onekligen ett mönster av motståndskraft och fortsätter att utvecklas, medan många andra sektorer har problem. Den sociala ekonomin är inte endast en biprodukt: Företagen inom den sociala ekonomin visar att det finns ett behov av en ekonomi där de sociala, ekonomiska och finansiella dimensionerna förenas, som kan skapa välbefinnande och som inte mäts endast genom sitt finansiella kapital utan även, och främst av allt, genom sitt sociala kapital. Företagen inom den sociala ekonomin driver inte sin verksamhet endast efter marknads- och tillväxtkriterier. Utveckling, hög lönsamhet och vinster är inte det man i första hand vill uppnå. I stället är målet att arbeta för det allmännas bästa, för social sammanhållning och för ett sunt samhälle.

Denna studie visar att det är nödvändigt att fortsätta diskussionen om sociala företag som en del av en vidare, mer omfattande plan för att stödja, främja och utveckla den sociala ekonomin och dess principer och driftsformer. Det är även viktigt att uppmuntra till utbyte av god praxis med andra medlemsstater som har lång erfarenhet av social ekonomi.

För att den sociala ekonomin ska utvecklas måste vi visa politiskt mod genom att vidta särskilda åtgärder rörande beskattning, lån och byråkrati och genom att i praktisk handling stödja den sociala ekonomin, särskilt för unga som vill arbeta i en mer ansvarstagande ekonomi och investera i människor.

EESK kommer att fortsätta att vara en stark bundsförvant för företag inom den sociala ekonomin.

Alain Coheur

talesperson för sektorsgrupperingen för social ekonomi
Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK)

Förord av Krzysztof Balon

Den senaste upplagan av EESK:s studie *Den senaste tidens utveckling inom den sociala ekonomin i Europeiska unionen* bekräftar återigen den viktiga roll som den sociala ekonomin spelar när det gäller att skapa arbetstillfällen, möjliggöra hållbar utveckling, anpassa tjänsteutbudet efter behoven och fördela inkomster och välbefinnande på ett rättvisare sätt. Den verksamhet som bedrivs inom den sociala ekonomin har dock vidare verkan, i och med att man bygger upp både deltagandedemokrati och socialt kapital. Detta gäller på ett särskilt sätt för de medlemsstater som gått med i EU sedan 2004. De flesta av dessa länder var fram till 1989–1990 socialistiska länder under sovjetisk kontroll med ingen, eller väldigt liten, aktivitet i civilsamhället. En av konsekvenserna av dessa historiska omständigheter är en skör ekonomisk situation för icke-statliga organisationer och ett lågt engagemang inom civilsamhället för att skapa lokala arbetstillfällen. Detta syns även i statistiken: Andelen som har avlönat arbete inom den sociala ekonomin i EU som helhet är 6,3 %, medan det i de "nya" medlemsstaterna i genomsnitt ligger på 2,5 %.

Ex oriente lux: Å andra sidan verkar många nya idéer och tankesätt som kommer från dessa länder berikande på den europeiska sociala ekonomin. Det rör sådant som erfarenheterna från den polska Solidaritetsrörelsen Solidarność, diskussioner om hur subsidiaritetsprincipen tillämpas, vilket även inbegriper den sociala ekonomins oberoende från staten, liksom praktiska exempel som den slovakiska modellen för kommunala sociala företag.

En permanent dialog mellan beslutsfattare/politiker och den sociala ekonomin, på både nationell och europeisk nivå, där alla medlemsstaters erfarenhet beaktas, förefaller var av stor vikt för att vi ska kunna skapa en långsiktig strategi för utveckling av den sociala ekonomin. Alla berörda parter bjuds in att tillsammans med EESK arbeta för att den sociala ekonomin ska erkännas som en avgörande, kanske dominerande, del av den framtida ekonomiska och sociala modellen i Europa.

Krzysztof Balon

talesperson för sektorsgrupperingen för social ekonomi
Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK)

INLEDNING OCH SYFTE

1.1. Syfte

Det allmänna syftet med studien, som genomförts av CIRIEC, är att undersöka den sociala ekonomins senaste utveckling i den Europeiska unionen och dess 28 medlemsstater. I studien undersöks främst tre områden: för det första den sociala ekonomin och modellerna/rörelserna som växer fram i utrymmet mellan staten och marknaden/vinstdrivande företag, för det andra den politik, i vid bemärkelse, som EU och medlemsländerna har fört de senaste åren för att stärka den sociala ekonomin och för det tredje vilken betydelse den sociala ekonomin har i EU:s olika medlemsländer. Denna undersökning är inte endast en uppdatering av de tidigare studierna om den sociala ekonomin i Europeiska unionen som utfördes av CIRIEC och publicerades 2008 och 2012 av Europeiska ekonomiska och sociala kommittén, utan även en analys och en utvärdering av den senaste tidens utveckling på området i Europa. För att få svar på frågorna som ställs i studien delades projektet in i tre delar: Den första handlar om begreppen som används, och här ges en överblick över nya begrepp som vuxit fram. Därefter jämförs dessa begrepp med den etablerade uppfattningen i EU om av vad social ekonomi är, och till sist diskuteras utmaningarna.

I den andra delen undersöks vilken politik som förts rörande den sociala ekonomin, på EU-nivå såväl som på nationella nivå, under de senaste åren (2010–2016). Förhållandena och "ekosystemet" runt den sociala ekonomin är en betydelsefull faktor som kan underlätta för de sociala verksamheterna att utvecklas eller utgöra ett yttre hinder för dem. I projektet utarbetades ett ramverk för att kategorisera de olika typerna av politik som förs. Genom det har det varit möjligt att granska de största initiativen på EU-nivå och på nationell nivå, liksom att utföra en jämförande analys av ny nationell lagstiftning rörande den sociala ekonomin samt en utvärdering av effekterna i Europa.

Det tredje området rör statistik. Syftet med detta område var att samla in kvantitativa data om den sociala ekonomin i de 28 medlemsstaterna enligt samma metod som i de två tidigare studierna utförda av CIRIEC och EESK. Här undersöktes även den senaste utvecklingen i statistiken och de statistikuppgifter som finns att tillgå i runtom i Europa.

1.2. Metoder

Studien har letts och främst skrivits av Rafael Chaves och José Luis Monzón på CIRIEC, i samråd med en expertkommitté som har diskuterat hela arbetsupplägget, de använda metoderna och utkastet till slutgiltig rapport med huvudförfattarna och hjälpt dem att klassificera företag och organisationer inom den sociala ekonomin i EU-länderna.

När det gäller själva metoderna har man i den första delen av studien utgått från den definition av den sociala ekonomins affärs- eller marknadssektor som återfinns i kommissionens handledning om satelliträkenskaper för kooperativ och ömsesidiga bolag, och sedan utifrån den skapat en definition av

vad den sociala ekonomin som helhet är. Syftet har varit att komma fram till en definition som kan få brett politiskt erkännande och som forskarvärlden kan enas om.

För den andra delen av studien genomfördes en större fältstudie i mars och april 2017 genom att man skickade ut en enkät till EU:s 28 medlemsstater. Enkäten skickades till personer som har expertkunskaper om begreppet social ekonomi och relaterade frågor liksom om hur verkligheten ser ut i denna sektor i deras land. Dessa experter är forskare på universitet, personer som är verksamma inom föreningar och enheter inom den sociala ekonomin och högt uppsatta statstjänstemän med ansvar för frågor som rör den sociala ekonomin. Resultaten blev ytterst tillfredsställande, i och med att man fick in 89 enkäter från de 28 länderna i EU.

När det gäller studiens tredje delsyfte, att undersöka vilken politik som förs på området, gjordes detta genom samråd med expertkommittén och sektorsexperter, genom information från enkäten och genom diskussioner med expertkommittén.

BEGREPPET SOCIAL EKONOMI OCH DE FRÄMSTA TEORIERNÄ PÅ OMRÅDET

2.1. Den sociala ekonomin i dag – definition och erkännande

Den senaste definitionen av social ekonomi som begrepp har tagits fram av branschen själv, nämligen av Social Economy Europe, en organisation på europeisk nivå som företräder den sociala ekonomin, och definitionen återfinns i deras principstadga för den sociala ekonomin. Principerna i stadgan är som följer:

- Individuella och sociala målsättningar prioriteras före ekonomiska.
- Medlemskap är frivilligt och öppet för alla.
- Demokratisk kontroll utövas av medlemmarna (gäller inte stiftelser, som inte har några medlemmar).
- En kombination av medlemmarnas/ användarnas intressen och allmänintresset tjänas.
- Principen om solidaritet och ansvar hävdas och tillämpas.
- Ledningen är självständig och oberoende från offentliga myndigheter.
- Det mesta av överskottet går till hållbar utveckling eller tjänster i medlemmarnas eller allmänhetens intresse.

2.2. En definition av den sociala ekonomin som passar in i nationalräkenskapssystemen

Den definition som föreslås, och som till viss del redan fanns med i rapporten från 2012, är som följer:

Den sociala ekonomin är alla de privata, formellt organiserade företag, med oberoende beslutsrätt och öppet medlemskap, som inrättats för att uppfylla sina medlemmars behov via marknaden genom att producera varor och tillhandahålla tjänster, försäkring och finansiering och där beslutsfattande och fördelning av vinster eller överskott bland medlemmarna inte är direkt kopplat till det kapital eller de avgifter som varje medlem bidragit med och där varje medlem har en röst vid omröstning eller där beslut i alla fall fattas genom demokratiska metoder där alla får delta. Den sociala ekonomin inbegriper också privata, formellt organiserade sammanslutningar med oberoende beslutsrätt och öppet medlemskap som producerar icke marknadstjänster för hushåll och vilkas eventuella överskott inte kan tas i anspråk av de ekonomiska aktörer som inrättar, styr eller finansierar sammanslutningarna.

Tabell 1. Aktörer inom den sociala ekonomin enligt indelningen i institutionella sektorer i ENS 2010

INSTITUTIONELL SEKTOR ENS 2010		FÖRETAG OCH MIKROENHETER INOM DEN SOCIALA EKONOMIN
MARKNADSMÄSSIGA INSTITUTIONER	Icke-finansiella bolag (S.11)	• Kooperativ (arbetar-, jordbruks-, konsument-, skol-, transport-, sjukvårds-, omsorgskooperativ, bostadsrättsföreningar och liknande) • Sociala företag • Övriga föreningsbaserade företag • Övriga privata marknadsmässiga institutioner (vissa föreningar och andra juridiska personer) • Ideella organisationer som tjänar icke-finansiella organisationer inom den sociala ekonomin • Icke-finansiella företag som styrs av den sociala ekonomin
	Finansiella bolag (S.12)	• Kreditföreningar • Ömsesidiga försäkringsbolag* och ömsesidiga sjuk- och pensionskassor • Försäkringsföreningar • Ideella organisationer som tjänar icke-finansiella organisationer inom den sociala ekonomin
	Offentlig förvaltning (S.13)	_____
MARKNADSMÄSSIGA INSTITUTIONER	Hushåll (S.14)**	• Ideella organisationer som betjänar hushåll som är mindre viktiga
	Hushållens icke-vinstdrivande organisationer (S.15)	• Föreningar för socialhjälp*** • Stiftelser för socialhjälp*** • Andra ideella organisationer som betjänar hushåll (inom kultur, idrott med mera)

*Häri ingår inte organisationer som administrerar sociala trygghetssystem och i allmänhet inte ömsesidiga företag där medlemskap är obligatoriskt eller de organisationer som styrs av företag som inte ingår i den sociala ekonomin.

**I hushållsektorn (S.14) ingår enmansföretag och delägarskap i enkelt bolag som inte är en juridisk person som är marknadsmässiga institutioner och som inte ingår i den sociala ekonomin. Häri ingår även ideella

organisationer av begränsad storlek ("mindre viktiga") som är icke marknadsmässiga institutioner och som ingår i den sociala ekonomin.

***Ideella organisationer som är privata icke marknadsmässiga institutioner där medlemskap och deltagande är frivilligt och med strategisk och operativ självständighet, som är verksamma inom socialvård och tillhandahåller varor eller social omsorg eller hjälp utan kostnad eller till ekonomiskt obetydliga priser, till personer eller grupper som är utsatta eller som lever i, eller riskerar att hamna i, socialt utanförskap. Denna typ av organisationer utgör den ideella tredje sektorn som, självfallet, utgör en del av den sociala ekonomin.

2.3. De främsta teorierna rörande den sociala ekonomin

Begreppet ideell organisation

Begreppet ideell sektor har definierats mer exakt och spritts över stora delar av världen genom ett internationellt forskningsprojekt som inleddes i början av 90-talet under ledning av Johns Hopkins University (Baltimore, Förenta staterna), i vilket man försökte fastställa sektorns storlek och uppbyggnad, analysera dess utveckling och utvärdera dess påverkan på samhället.

De organisationer som undersöks i detta projekt är sådana som uppfyller de fem kriterierna i den så kallade strukturella och operationella definitionen av ideella organisationer. Dessa kriterier är som följer:

- a) *De är organisationer, det vill säga har en institutionell struktur och närvaro.* De är vanligtvis juridiska personer.
- b) *De är privata, det vill säga institutionellt skilda från staten, även om de kan vara mottagare av allmänna medel och offentliga tjänstemän kan sitta i deras styrelser.*
- c) *De är självstyrande, det vill säga kan själva styra sin verksamhet och fritt välja och avsätta sina styrande organ.*
- d) *De är inte vinstutdelande.* Icke-vinstdrivande organisationer kan gå med vinst, men överskottet måste återföras till organisationens huvudverksamhet och inte delas ut till ägare, grundande medlemmar eller organisationens styrande organ.
- e) *De är frivilliga, vilket innebär två saker: för det första att medlemskap inte är obligatoriskt eller lagstadgat och för det andra måste det vara frivilliga som deltar i verksamheten eller ledningen.*

Teorin om den solidariska ekonomin

Begreppet *solidarisk ekonomi* har växt fram i Frankrike sedan 80-talet. Enligt denna teori kretsar ekonomin runt tre poler: marknaden, staten och ömsesidighet. Dessa tre poler motsvaras av marknads-, omfördelnings- respektive ömsesidighetsprinciper. Det senare betecknar ett icke-monetärt utbyte inom den närmaste sociala kretsen, som främst kommer till uttryck i föreningar.

Ekonomin är kort sagt pluralistisk till sin natur och kan inte förminska till enbart kommersiella och monetära drivkrafter. Den solidariska ekonomin är ett hittills oprövat försök att länka samman de tre polerna i systemet, vilket innebär att de enskilda initiativen inom den solidariska ekonomin utgör hybrider mellan marknadsekonomi, icke-marknadsekonomi och icke-monetär ekonomi. Initiativen passar inte in på marknadsstereotypen i ortodox ekonomisk vetenskap, och resurserna i dem kommer också från olika ställen: marknadskällor (försäljning av varor och tjänster), icke-marknadskällor (statliga bidrag och donationer) och från icke-monetära ekonomin (frivilligarbete)

Förutom detta synsätt på vad solidarisk ekonomi är, som främst återfinns i Frankrike, finns det ett annat synsätt, som kan ses i vissa latinamerikanska länder, där man ser den som ett verktyg för social förändring och som en stödjande del i arbetet för att skapa ett samhälle som är ett alternativ till den

nyliberala globaliseringen. Till skillnad från det europeiska synsättet, där man anser att den solidariska ekonomin kan fungera tillsammans med marknaden och staten, ser man i Latinamerika denna modell som ett alternativ till kapitalism.

Andra teorier

Det finns andra teorier som liknar den som beskrivs i föregående stycke men där man vill byta ut marknadsekonomin, där produktionsmedlen är privatägda, mot andra sätt att organisera produktionssystemen. Några av dessa teorier är a) *den alternativa ekonomin*, med rötter i den antietablissemangsrörelse som växte fram i Frankrike efter maj 1968 och b) *den folkliga ekonomin*, som förespråkas i olika sydamerikanska länder sedan 1980 med ett synsätt som mycket liknar den latinamerikanska versionen av den solidariska ekonomin, till och med så mycket att den även kallas för den *solidariska folkliga ekonomin*. I den folkliga ekonomin finns det inga arbetsgivar–arbetstagarrelationer och arbete är huvudfaktorn i produktionen.

DEN SOCIALA EKONOMIN OCH NYA LIKNANDE BEGREPP I EUROPA

3.1. Sociala företag, socialt entreprenörskap och social innovation

Kommissionen definierar sociala företag som en **självklar del i den sociala ekonomin**: "*Ett socialt företag är en aktör inom den sociala ekonomin, vars främsta mål är att skapa sociala effekter snarare än att skapa vinst för sina ägare eller partner. Det är verksamt på en marknad och tillhandahåller varor och tjänster på grundval av företagandets och på innovativa sätt, och använder främst överskottet på vinsten för sociala ändamål. Ett socialt företag förvaltas på ett öppet och ansvarsfullt sätt, bland annat genom att knyta anställda, kunder och övriga berörda parter till sin ekonomiska verksamhet*" (meddelande från kommissionen, *Initiativ för socialt företagande*, COM(2011) 682 slutlig av den 25 oktober 2011). I detta meddelande från kommissionen fastställs även de sociala företagens huvudverksamhet: a) tillhandahålla sociala tjänster och/eller varor eller tjänster avsedda för en utsatt målgrupp och b) arbeta för integration på arbetsmarknaden för de som har svårt att få anställning även om verksamheten kan avse varor eller tjänster som inte har social karaktär.

I Nordamerika kan de aktuella tankegångarna kring sociala företag delas in i två huvudgrupper, en som har att göra med intjänade intäkter och en som har att göra med social innovation som förespråkas av stiftelsen Ashoka grundad av Bill Drayton 1980.

Inom gruppen **social innovation** ligger fokus på **den sociala entreprenören**, som strävar efter att skapa och upprätthålla samhällsnytta (och inte endast privat nytta), som hittar och utnyttjar nya möjligheter att uppnå sina mål, som hela tiden finner nya vägar, anpassar sig och lär sig, som vågar satsa utan att begränsas av resurserna som finns till hands just för tillfället och som uppvisar ett större mått av ansvarstagande mot de samhällsgrupper som ska gynnas samt för resultaten som uppnås.

Sammanfattningsvis kan man säga att den sociala entreprenören vill uppnå ett socialt syfte, och resultatet avseende det syftet (snarare än att skapa förmögenhet) är det som den sociala entreprenörens framgång mäts i. Inom denna skola är det sociala företagets ägarform (om det är offentligägt, kapitalbaserat eller i den sociala ekonomin) av sekundär betydelse, och det är den sociala entreprenören som spelar huvudrollen, som den som främst ansvarar för entreprenörskap och förändring i samhället.

Tabell 2. Likheter och olikheter mellan teorierna bakom sociala företag, socialt entreprenörskap och social innovation

DIMENSIONER		Emes teori	Teorin om intjänade intäkter		Teorin om social innovation
			Kommersiella ideella företag	Syftesdrivna företag	
EKONOMI-AFFÄRSDIMENSIONEN	OCH	Typen av ekonomisk verksamhet nära förknippad med socialt syfte	Typen av ekonomisk verksamhet inte förknippad med socialt syfte		Typen av ekonomisk verksamhet nära förknippad med socialt syfte
		Ekonomisk risk: finansiell hållbarhet genom en blandning av marknadsintäkter (kommersiella intäkter) och icke-marknadsintäkter (bidrag, subventioner, gåvor)	Hållbarhet genom kommersiella intäkter		Hållbarhet genom en blandning av marknadsintäkter och icke-marknadsintäkter
DEN SOCIALA DIMENSIONEN		Uttryckligt syfte att gynna samhället eller skapa socialt värde	Syftet att skapa samhällsnytta garanteras genom att all vinst återinvesteras	Syftet att skapa samhällsnytta garanteras inte	Uttryckligt syfte att gynna samhället
		Kollektiv dynamik	Ingen hänvisning till individuellt eller kollektivt entreprenörskap	Ingen hänvisning till individuellt eller kollektivt entreprenörskap	Företräde för individuella initiativ
		Begränsad utdelning av vinster tillåts (ideella och vinstdrivande organisationer)	Vinstutdelning tillåts inte (ideella organisationer)	Vinstutdelning tillåts (ideella och vinstdrivande organisationer)	Vinstutdelning tillåts (ideella och vinstdrivande organisationer)
DELTAGANDEDIMENSIONEN		Självständighet	Anges inte, men självständighet från offentliga organisationer verkar garanteras genom självförsörjning, medan självständighet från de privata organisationer som grundade dem inte garanteras		Anges inte i sig, men självständighet är underförstådd
		Demokratiskt beslutsfattande	Demokratiskt beslutsfattande inget krav		Demokratiskt beslutsfattande inget krav
		Alla får delta i beslutsfattandet	Att alla får delta i beslutsfattandet inget krav		Att alla får delta i beslutsfattandet inget krav

Källa: Monzon och Herrero (2016).

3.2. Delningsekonomin, liknande begrepp och den sociala ekonomin

Ett begrepp som har börjat användas alltmer sedan början av 2000-talet är delningsekonomi, vilket syftar på en stor mängd aktiviteter kopplade till konsumtion, produktion, finans, utbildning och till och med politik. I meddelandet *Europeisk agenda för delningsekonomin* (COM(2016) 356 final av den 2 juni 2016) definierar kommissionen delningsekonomi som "affärsmodeller där verksamheten möjliggörs av delningsplattformar som skapar en öppen marknadsplats för tillfällig användning av varor eller tjänster, ofta tillhandahållna av privatpersoner". I meddelandet beskrivs tre kategorier av aktörer som är verksamma i delningsekonomin: a) tjänsteleverantörer – privatpersoner eller näringsidkare, b) användarna av dessa tjänster och c) mellanhänder som via en digital plattform för samman leverantörer och användare och möjliggör transaktioner mellan dem ("delningsplattformar"). I slutet av definitionen anges att transaktionerna i delningsekonomin vanligen inte innebär att varan eller tjänsten byter ägare och att de kan utföras antingen med eller utan vinstsyfte.

Delningsplattformarna är inte avgörande för delningsekonomin popularitet, men de spelar en viktig roll. Deras främsta funktioner är att a) vara en plattform som binder samman tillgång och efterfrågan på varor, b) erbjuda en mekanism för elektronisk betalning och c) erbjuda kontrollmekanismer som så långt som möjligt minskar risken och kostnaderna för att göra affärer med okända. Sammanfattningsvis nyttjas informationsteknik i delningsekonomin för att minska informationsasymmetrierna och transaktionskostnaderna för varor och tjänster som användarna byter eller delar med varandra, samt för att vidga och fördjupa delningsmarknaderna.

Olika delningsplattformar håller även på att utvecklas i Europa. LAMA och Cooperatives Europe har i en studie undersökt 38 fall från elva europeiska länder och tre initiativ från utanför EU. I studiens slutsatser påpekas de nya möjligheterna till expansion som plattformarna ger kooperativ inom delningsekonomin, samt de hinder och svårigheter som finns i denna typ av ekonomi, till exempel finansieringsproblem och att de kooperativ som arbetar med initiativ inom delningsekonomin är så små och har svårt att vara effektiva.

3.3. Ekonomin för det allmänna bästa och den sociala ekonomin

Ekonomin för det allmänna bästa är en socioekonomisk och politisk rörelse som grundades av den österrikiska ekonomen Christian Felber 2010. Enligt denna ekonomiska modell ska ekonomin vara till för människorna, det vill säga det allmänna bästa. Ekonomin för det allmänna bästa grundas på värderingar som alla erkänner som universella: mänsklig värdighet, solidaritet, ekologisk hållbarhet, social rättvisa, öppenhet och demokratiskt deltagande. Modellen är tvärvetenskaplig och kan tillämpas på alla typer av företag och organisationer.

För att mäta hur företagen och enheterna som utgör det ekonomiska systemet bidrar till det allmänna bästa har en särskild metod utvecklats som bygger på sådana begrepp som balansräkningen för det

allmänna bästa, tabellen för det allmänna bästa, rapporten om det allmänna bästa och den externa revisionen av det allmänna bästa.

3.4. Den cirkulära ekonomin och den sociala ekonomin

Tanken bakom den cirkulära ekonomin är att byta ut den linjära ekonomin, som går ut på att utvinna, producera, konsumera och kassera, mot en cirkulär där det vi kasserar omvandlas till resurser, så att ekonomin blir mer hållbar och mer miljövänlig genom att man förvaltar resurserna på ett bättre sätt och minskar utvinningen och föroreningarna. Samtidigt kan företag i den cirkulära ekonomin uppnå konkurrensfördelar genom att råmaterial förvaltas på ett effektivare sätt, vilket ger nya ekonomiska möjligheter på nya marknader och möjlighet till fler lokala arbetstillfällen.

Den cirkulära ekonomin och den sociala ekonomin har många gemensamma beröringspunkter. I båda modellerna är det den enskilda individen och hållbar utveckling som står i centrum. I den cirkulära ekonomin, liksom i den sociala, ligger fokus på att stärka den kreativa och innovativa kapaciteten på lokal nivå, där närhetsprincipen utgör en väsentlig beståndsdel. Värderingarna och principerna i den kooperativa rörelsen och den sociala ekonomin, som kopplingen till närområdet, samarbete i kooperativa nätverk och solidaritet, är avgörande grundpelare för en hållbar utveckling i alla tre dimensioner: den miljörelaterade, den ekonomiska och den sociala. Det är ingen slump att aktörerna inom den sociala ekonomin i Europa var bland de första att anamma den cirkulära ekonomin genom att återanvända och återvinna avfall inom energisektorn och jordbruket. På senare tid har kooperativa plattformar inom delningsekonomin blivit välkända exempel på initiativ som bidrar till bevaring och förbättring av naturkapitalet, samt till optimering av resursutnyttjandet och främjande av systemeffektivitet. Även kommissionen har i sin EU-handlingsplan för den cirkulära ekonomin medgett att företagen inom den sociala ekonomin "kommer att ge ett betydelsefullt bidrag till den cirkulära ekonomin".

3.5. Företagens sociala ansvar, företagsmedborgarskap och den sociala ekonomin

År 2011 offentliggjorde kommissionen sin grönbok om främjande av en europeisk ram för företagens sociala ansvar, där man definierar företagens sociala ansvar, CSR, som "ett begrepp som innebär att företagen på frivillig grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet och i sin samverkan med intressenterna".

Ett begrepp som är nära förknippat med CSR är *företagsmedborgarskap*. Enligt teorierna bakom företagsmedborgarskap bör företag inte endast vara ansvariga inför aktieägare och intressenter utan även ta ansvar för samhället. Företagen måste agera som "goda medborgare". Den första definitionen av CSR hänförde sig endast till företagens goda handlingar som var direkt relaterade till aktieägarna och intressenterna, medan kommissionens nya definition av CSR uttryckligen följer de tio principerna

i FN:s Global Compact-initiativ (COM (2006) 136 slutlig, punkt 2), vilket innebär att man skulle kunna dra slutsatsen att de två begreppen har samma innebörd, åtminstone enligt kommissionen.

I och med att den sociala ekonomins principer, inspirerade av de kooperativa principerna, i själva verket innebär att CSR tillämpas i alla aspekter kan det hävdas att den sociala ekonomin har varit en pionjär när det gäller att tillämpa CSR, eftersom CSR ingår som en självklar del i värderingarna och i reglerna för hur verksamhet ska bedrivas i den sociala ekonomin.

3.6. Användning av begreppet den sociala ekonomin och relaterade nya begrepp i olika länder

- *Länder där begreppet den sociala ekonomin används i stor utsträckning:* I Spanien, Frankrike, Portugal, Belgien och Luxemburg har begreppet den sociala ekonomin fått störst användning inom myndigheter, forskning och akademiska kretsar, såväl som inom den sociala ekonomin själv. De första två länderna innehar en särställning, i och med att det var i Frankrike som företeelsen föddes, och i Spanien infördes den första nationella lagen om den sociala ekonomin 2011.
- *Länder där begreppet den sociala ekonomin används i medelstor utsträckning:* Här återfinns länder som Italien, Cypern, Danmark, Finland, Sverige, Lettland, Malta, Polen, Förenade kungariket, Bulgarien, Grekland, Ungern, Irland, Rumänien och Slovenien. I dessa länder används begreppet den sociala ekonomin tillsammans med andra begrepp som den ideella sektorn, frivilligsektorn och sociala företag. I Förenade kungariket står den låga kännedomen om den sociala ekonomin i kontrast till regeringens ambition att stödja sociala företag.
- *Länder där begreppet den sociala ekonomin inte, eller nästan inte, används:* Begreppet den sociala ekonomin är okänt, väldigt lite känt eller börjar bli känt i följande länder: Österrike, Tjeckien, Estland, Tyskland, Lettland, Litauen, Malta, Nederländerna, Slovakien och Kroatien. De liknande begreppen ideell sektor, frivilligsektor och icke-statliga organisationer är i allmänhet mer kända.

När det gäller liknande begrepp är följande de mest kända i EU-länderna: ideell sektor, den tredje sektorn, civilsamhället och frivilligsektorn, företagens sociala ansvar, sociala företag och social innovation. Andra begrepp som *cirkulär ekonomi* och *delningsekonomi* håller på att bli allt mer kända i de flesta EU-länder, medan begreppen *ekonomi för det allmänna bästa* och *solidarisk ekonomi* inte har fått särskilt stort fäste i något av EU-länderna, där få eller inga känner till dem.

DEN SENASTE TIDENS OFFENTLIGA POLITIK ANGÅENDE SOCIAL EKONOMI PÅ EUROPEISK NIVÅ (2010–2016)

4.1. Lagar och regler

Mellan 2009 och 2017 har de europeiska institutionerna genomfört flera initiativ rörande den sociala ekonomin, eller, för att vara mer exakt, rörande sociala företag som är en del av den sociala ekonomin, och i och med detta har en ny tid inletts i den europeiska politiken. När det gäller rättsliga former har inte mycket hänt. En stadga för europeiska ömsesidiga bolag och en för europeiska stiftelser låg uppe som förslag men övergavs till slut på grund av bristande stöd från institutionerna. Nyligen tog Europaparlamentet lagstiftningsinitiativ till att börja arbeta på en stadga för sociala och solidariska företag.

När det gäller regelverket och de rättsliga hindren för att starta enheter inom den sociala ekonomin tog man i de godkända direktiven tidigare inte tillräcklig hänsyn till de särskilda egenskaper som kännetecknar organisationer i den sociala ekonomin. Det var konkurrensprincipen som prioriterades. Det är först på senare tid som kommissionen har försökt att göra regelverket mer flexibelt genom att 2012 anta en förordning om stöd av mindre betydelse till företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, och 2014 röstades reformpaketet för offentlig upphandling igenom. Enligt denna förordning tillåts myndigheter att ställa vissa sociala krav i offentliga upphandlingar. Förordningen har dock haft liten verkan. När det gäller regelverket kan ett nytt hinder noteras som kan kallas för kvalitativ åtstramning. Detta hinder har att göra med förhållandena mellan den offentliga sektorn och den sociala ekonomin och gäller inte endast problem med ökad byråkrati utan även förseningar, fler regler för ansökan och genomförande och andra krav som försvårar, eller till och med gör det omöjligt, för den tredje sektorn att samarbeta med den offentliga.

På både EU-nivå och nationell nivå har man försökt att i större utsträckning ta in civilsamhällets åsikter och öka civilsamhällets medverkan, till exempel genom EU-konferenser som anordnats av ordförandeskapsländerna i Europeiska unionens råd eller inom ramen för ordförandeskapet, genom flera yttranden från EESK, initiativ och yttranden från Europaparlamentets tvärpolitiska grupp för den sociala ekonomin, samt i vissa fall även yttranden från Regionkommittén, och till och med från kommissionen själv. Det senaste initiativet togs i Madrid (den 23 maj 2017) genom att man antog den så kallade Madriddeklarationen som fick stor spridning i medier och i sociala nätverk. För att öka synligheten bland allmänheten, liksom förmågan att ta in stämningar i samhället, måste det dock ske en förflyttning från makronivå till mikronivå. På så sätt blir dessutom samhällsstrukturen och det sociala kapitalet i nätverken i samhället en särskilt viktig faktor. Så som nämnts i tidigare rapporter har EU-program med finansiering från Europeiska socialfonden haft en genomgripande strukturerande verkan, både nationellt och internationellt, genom att den sociala ekonomin har förenat sig och stärkts när det gäller förbund, nätverk, forskning, kultur och politik. Å andra sidan har lokala nätverk inte obetydliga problem när det gäller att få tillgång till EU-finansiering och EU-program.

Som tidigare nämnts är ett annat problem den begreppsförvirring som råder på området, och att nya begrepp hela tiden dyker upp hjälper inte. På 70-talet fanns det ett stort antal begrepp relaterade till den sociala ekonomin, till exempel det tredje systemet, civilsamhället och den ideella sektorn. I och med den ekonomiska krisen uppstod flera nya begrepp, som sociala företag, delningsekonomi och ekonomin för det allmänna bästa. Vi vill påpeka att denna förvirring döljer inte endast en brist på samförstånd när det gäller vilka begrepp som ska användas utan även en dold agenda som går ut på att hindra utveckling på området.

4.2. Faktisk politik: finansiering och politikområden

Ett viktigt skifte i kommissionens politiska agenda rörande den sociala ekonomin, eller närmare bestämt sociala företag, inträffade 2011 när kommissionen börjat tillämpa initiativet i meddelandet *Initiativ för socialt företagande. Skapa förutsättningar för att främja sociala företag inom ramen för social ekonomi och innovation* (COM(2011) 682 slutlig). I initiativet för socialt företagande förklaras kommissionens politiska agenda i elva huvudpunkter. En av punkterna handlar om att öka finansieringen genom privata och allmänna medel. För att öka intresset för sociala företag hos privata investerare antogs förordning nr 346/2013 om europeiska fonder för socialt företagande. Programmet för sysselsättning och social innovation (EaSI) inrättades också tillsammans med andra finansieringsrelaterade initiativ som garantiinstrumentet för EaSI, den tillfälliga möjligheten till kapacitetsbyggande investeringar och acceleratoren för social påverkan. När det gäller de allmänna medlen överfördes målet att främja social ekonomi och socialt entreprenörskap till Eruf och Europeiska socialfonden. Någon europeisk budgetpolitik särskilt för den sociala ekonomin har dock inte syns till ännu. En sådan efterlyses fortfarande i Madriddeklarationen (23.5.2017).

Vår studie av de som svarat på enkäten visar på hur viktigt EU:s huvudsakliga finansiella instrument, Europeiska socialfonden, är. Även internationella kongresser och nätverk, LEADER-initiativet och direktiv och lagstiftning från EU har visat sig vara viktiga åtgärder. Kongresser och nätverk har dessutom visat sig vara bra verktyg för strukturuppbyggande och medvetandegörande, till exempel för att samordna civilsamhället i den sociala ekonomin i Europa. De nya verktygen (Efsi, EaSI, Cosme med flera) ser dock ut att ha haft liten eller ingen effekt alls, särskilt i Medelhavsländerna och i de östra länderna i EU. Studier behövs för att undersöka effekten av de nya åtgärderna.

DEN SENASTE TIDENS OFFENTLIGA POLITIK ANGÅENDE DEN SOCIALA EKONOMIN I EUROPA PÅ NATIONELL OCH REGIONAL NIVÅ (2010–2016)

5.1. Ny nationell lagstiftning om den sociala ekonomin

Under de senaste sju åren har lagstiftningen kring den sociala ekonomin uppmärksammat i de flesta länder i Europa. Särskilda lagar om den sociala ekonomin har stiftats på nationell nivå i Spanien (2011), Grekland (2011 och 2016), Portugal (2013), Frankrike (2014) och Rumänien (2016) och på regional nivå i Belgien (Vallonien, Bryssel och Flandern) och i Spanien (Galicien).

Dessutom har nya lagar, lagförslag och andra institutionella initiativ, som ackrediteringssystem, märkningar och större nationella flerårsplaner, sett dagens ljus under denna period, vilket visar att det finns ett växande intresse för området på regeringsnivå. Reformen för särskilda grupper inom den sociala ekonomin (den sociala tredje sektorn, sociala företag i den tredje sektorn, kooperativ och andra) har också röstats igenom i till exempel Italien och Spanien.

Att reglera den sociala ekonomin med nya rättsliga former utgör i sig inget framsteg när det gäller att främja den sociala ekonomin, utöver att den får institutionellt erkännande (Noia, 2017). Liksom tidigare med stadgan för europeiska kooperativ och med den spanska lagen om den sociala ekonomin kan effekterna bli begränsade om de inte åtföljs av andra åtgärder.

5.2. Nationella och regionala handlingsplaner och riktad finansiering

Nationella och regionala handlingsplaner är avgörande för att den sociala ekonomin ska främjas. Dessa handlingsplaner är större avtal mellan olika aktörer, huvudsakligen mellan politiker och företrädare för den sociala ekonomin/den tredje sektorn men även mellan fackföreningar, universitet och andra, vars syfte är att förbättra det ömsesidiga förhållandet för ömsesidig nytta på lång sikt. De innehåller i allmänhet stabila finansieringsstrukturer, system för deltagande och samråd, strategiska utvecklingsområden, förbättringar i förhållandena samt samhällsförändring.

På regional och lokal nivå har god praxis under de senaste tio åren utvecklats i regionerna Andalusien och Murcia i södra Spanien, där man har det högsta antalet nystartade kooperativ i hela landet, och i flera regioner i Frankrike och Belgien (Chaves och Demoustier, 2013). Under de senaste tio åren har god praxis även kunnat ses i Frankrike genom de lokala nav för ekonomiskt samarbete (PTCE) som inrättats enligt den franska lagen om den sociala ekonomin, liksom i lokala planer för främjande av sociala och solidariska företag, till exempel i Barcelona (Spanien).

På nationell nivå, och i allmänhet i samarbete med EU:s strukturfonder, har flera nationella handlingsplaner upprättats de senaste åren. Det handlar om fall där EU-fondernas operativa program

är inriktade mot social ekonomi och social inkludering. I tabell 3 finns en förteckning över de främsta nationella planerna. Tre huvudfaktorer är viktiga: för det första att det finns en flerårig och allomfattande plan, för det andra samarbete mellan myndigheter, den sociala ekonomin och andra berörda så att man kan säkerställa att verkliga behov och prioriteringar uppfylls och för det tredje den strukturerande och inkluderande effekten som EU:s strukturfonder har runtom i Europa. Den senare är en viktig lärdom att dra för EU:s beslutsfattare.

Tabell 3 – Nationella planer för att främja den sociala ekonomin i europeiska länder (2011–2016)

Land	Nationell plan
Bulgarien	Handlingsplan för den sociala ekonomin (2014–2015, 2016–2017)
Polen	Nationellt program för den sociala ekonomin med inrättande av en nationell kommitté för utveckling av den sociala ekonomin
Portugal	Nationellt avtal mellan regeringen och den sociala sektorn (Compromissos de Cooperação para o Setor Social e Solidário)
Rumänien	Solidar: stöd för konsolidering av programmet för den sociala ekonomin under POCU, det operativa programmet för humankapital
Spanien	Nationellt program för att stödja den sociala ekonomin och POISES, operativt program för social inkludering och den sociala ekonomin, ESF 2014–2020
Sverige	Flerårigt program till stöd för sociala företag som arbetar med arbetsmarknadsintegration, som tagits fram av arbetsmarknadsdepartementet i samarbete med näringslivsdepartementet
Förenade kungariket	Compact, ett avtal mellan regeringen och den ideella sektorn. Avtalen började tillämpas 1998 och avser ett arbetssätt som förbättrar förhållandet mellan avtalsparterna för ömsesidig nytta.

Det finns flera system för riktad finansiering runtom i Europa. Vissa inbegriper främst allmänna medel, andra privata medel och en del båda. Här behandlas främst den riktade finansiering som har sitt ursprung i offentliga regleringar eller allmänna medel.

Allmänna medel riktade mot den sociala ekonomin är den ekonomiska metod som används mest. EU (genom till exempel strukturfonder) och nationella och regionala myndigheter anslår medel som uttryckligen ska gå till främjande och utveckling av den sociala ekonomin. Det är den vanligaste formen av subventioneringsprogram för att främja kooperativ och sysselsättning i kooperativ i Tyskland, Italien och Spanien. Det finns många alternativ att välja på.

Under de senaste åren har många länder runtom i Europa valt denna form av finansiering. I Belgien anslås medel ur Braserofonden som stöd till utveckling av arbetarkooperativ i regionen Vallonien. På Cypern finns ett välfärdssystem med årliga bidrag till driftkostnader som anslås till organisationer

som utför välfärdstjänster (barnomsorg, långtidsvård med mera). I Frankrike har sektorn i och med den nya lagen om den sociala ekonomin fått nya finansiella verktyg, till exempel en fond för social innovation (FISO). I Italien har en fond för finansiering av sociala företag och sociala kooperativ inrättats.

I vissa fall rör det sig om blandade fonder, som förvaltas av myndigheter och organisationer i den sociala ekonomin tillsammans. Ett exempel på detta som kan ses i Frankrike är den nationella fonden för utveckling av föreningsliv (FNDVA) och den nationella fonden för utveckling inom idrotten (FNDS). I en del fonder ligger finansieringen utanför budgeten. Andra program är baserade på inkomstskatt från privatpersoner. En andel av den skatt som medborgarna ska betala kan doneras till volontärorganisationer. Så är fallet i Italien och Spanien. I Spanien läggs dessa donationer in i en nationell fond för organisationer inom den sociala tredje sektorn, som får ta emot över 200 miljoner euro årligen.

En annan vanlig form av riktad finansiering är inkomster från spel (till exempel lotterier och spelautomater). Denna form tillämpas till exempel av RAY och Oy Veikkaus AB i Finland och av ONCE, den nationella organisationen för blinda i Spanien.

5.3. Regler för offentlig upphandling

Efter en lång period då det viktigaste inom den förda politiken för offentlig upphandling var att värna konkurrensen innebar översynen av EU:s regler för offentlig upphandling 2014 (direktiven 2014/23, 2014/24 och 2014/25) nya möjligheter för nationella, regionala och lokala myndigheter att främja den sociala ekonomin genom att låta enheter verksamma inom den sluta avtal med den offentliga sektorn. Detta är ett sätt att främja den sociala ekonomin från efterfrågesidan. Det är nu tillåtet att ställa sociala krav i offentliga upphandlingar.

Flera myndigheter på nationell, regional och lokal nivå har använt sådana sociala krav, till exempel i Sverige, Spanien och Förenade kungariket. Enligt den brittiska lagen för samhällsekonomska värden (Social Value Act) från 2012 måste offentliga organ som upphandlar välfärdstjänster beakta hur dessa tjänster skulle kunna leda till ekonomiska och sociala förbättringar i de områden där tjänsterna ska utföras. I Spanien har lokala myndigheter i städer som Zaragoza, Barcelona och Madrid nyligen börjat lägga in sociala krav i nya offentliga avtal.

5.4. Institutionella hinder

I denna studie har vi även undersökt vad de som är verksamma inom den sociala ekonomin anser vara de största hindren för att denna sektor ska utvecklas, med fokus på institutionella hinder. Detta är i själva verket ett sätt att mäta verkan av de åtgärder som vidtagits, eller de som inte vidtagits än. Frågan i enkäten var väldigt öppen, och vi fick många olika svar. Ur svaren framkommer att det finns

fyra typer av hinder: för det första synlighet och kännedom, för det andra ledarskap och myndighetsadministration, för det tredje finansiering och beskattning och för det fjärde institutionella hinder.

Den första typen av hinder har att göra med bristen på kännedom om, och förståelse för, begreppen den sociala ekonomin, sociala företag och liknande begrepp, i samhället, den allmänna debatten och den akademiska världen. Detta är ett relativt stort hinder i de östra EU-länderna som Ungern, Polen, Slovakien och Tjeckien. De som svarade på enkäten i dessa länder uppger att det mesta av stödet till den sociala ekonomin (både finansiellt och kännedomshöjande) kommer från EU-program och EU-initiativ.

Relaterat till denna brist på kännedom och förståelse är även den sociala ekonomins låga synlighet i medier, liksom i statistiken. Det råder brist på register, officiell statistik och pålitliga uppgifter om sociala företag och den sociala ekonomin i många länder, från Österrike och Slovakien till Sverige. Det behövs utbildning om den sociala ekonomin på alla utbildningsnivåer. I ett litet antal länder, som Frankrike, erbjuds utbildning genom utbildningskooperativ för ungdomar och unga studerande.

Den andra typen av hinder har att göra med ledarskap och myndighetsadministration. Många av de som svarade på enkäten uppgav att det saknas ledande institutioner med ansvar för den sociala ekonomin, sociala företag, volontärer och civilsamhället som kan ta fram riktlinjer och vara ett stöd för den sociala ekonomin. Följaktligen finns det heller ingen nationell strategi för den sociala ekonomin. Området anses inte vara prioriterat. I enkätsvaren från länder som Tyskland och Malta uppgavs att medier och beslutsfattare inte förstår behovet av en social ekonomi. I vissa fall uppges att det saknas förtroende och att det finns en misstänksamhet mot ekonomisk verksamhet som utförs av ideella organisationer.

Delvis på grund av ovanstående har myndigheterna inte möjlighet att i tillräcklig utsträckning hjälpa den sociala ekonomin. I många fall är myndigheterna på olika nivåer och olika ministerier inte samordnade i frågor som gäller den sociala ekonomin. I andra fall är myndigheterna extremt beroende av vilka det är som innehar regeringsmakten. Det danska statliga tillväxtcentrumet för socialekonomiska verksamheter fick till exempel stänga 2015 när landet fick en ny regering. Sist men inte minst är byråkrati och kvalitativa åtstramningsåtgärder (Chaves och Zimmer, 2017) väldigt stora problem för enheter inom den sociala ekonomin som arbetar med myndigheter, till exempel i Italien, Spanien och Slovenien.

En annan typ av hinder är de institutionella. Två typer kan urskiljas. Den första är förändringar i reglerna för sektorn som gör det svårare för enheterna i den sociala ekonomin att bedriva sin verksamhet. I Frankrike och Spanien har regeringens ändringar i reglerna för kompletterande socialt skydd påverkat ömsesidiga sjukförsäkringsenheter negativt de senaste åren och i vissa fall lett till att de ändrat sin rättsliga form till vinstdrivande organisationer. I Italien har reformerna av de kooperativa bankerna (DL 3/2015) medfört att folkbanks som har tillgångar på mer än åtta miljoner euro blivit tvungna att omstöpas till aktiebolag. Även reformerna av kreditkooperativen (L 49/2016) ledde till en omstrukturering av hela den kooperativa banksektorn, med vissa negativa konsekvenser. I Spanien har

ändringarna i hur socialförsäkringsreglerna för tränare inom idrotten haft negativa effekter för idrottsföreningar. I Förenade kungariket leder stora offentliga upphandlingskontrakt till att enheter inom den sociala ekonomin förpassas till att vara underleverantörer till större privata företag. Dessutom är tendensen (trots Social Value Act) att större vikt brukar läggas vid pris än på krav om socialt mervärde vid upphandlingar. Den nyligen ändrade rättsliga ställningen för välgörenhetsorganisationer är bättre anpassad till dessa nya institutionella förhållanden. I Finland har direktivet om offentlig upphandling där upphandlingskontrakt kan förbehållas för vissa tjänster inte införlivats och har därför inte heller kunnat verka gynnande för enheter inom den sociala ekonomin.

Den andra typen av institutionella hinder rör nya lagar och regler för sociala företag. Här är en av svårigheterna att de nya reglerna inte upprätthålls (och de anses därför vara icke-bindande lagar). Så är fallet med den spanska lagen om den sociala ekonomin (2011), som inte innehåller några bestämmelser om hur den ska upprätthållas.

En annan svårighet i denna andra typ av institutionella hinder rör problem som har uppstått för enheter inom den sociala ekonomin på grund av nya nationella rättsliga former för den sociala ekonomin eller ändringar i de rättsliga formerna. De nyligen genomförda ändringarna i lagen om kooperativ i Polen och Portugal anses inte vara lämpliga för kooperativ. I Ungern innebär den nya lagen om den sociala ekonomin en risk för många sociala kooperativ som skapats av grupper av medborgare, som kan bli tvungna att byta till en annan organisationsform (kooperativ eller ideellt aktiebolag) när lagen träder i kraft 2018. I Slovenien och Bulgarien innebär den nya lagen om socialt entreprenörskap att vissa organisationer som redan har fungerat som sociala företag blir uteslagna.

DEN SOCIALA EKONOMINS UTBREDNING I EU:S 28 MEDLEMSSTATER

6.1. Inledning: behovet av statistik om den sociala ekonomin

Under de senaste tjugo åren har insatser gjorts, både inom den akademiska världen och av nationella statistiska byråer och regeringar. År 2006 utarbetade CIRIEC en metod för kommissionen, nämligen handledningen om satelliträkenskaper för företag inom den sociala ekonomin, vilken går i linje med FN:s handbok för satelliträkenskaper för ideella institutioner. Det har även utvecklats andra metoder för framtagning av statistik. Under de senaste åren har stora insatser gjorts i vissa länder för att samla in tillförlitlig information om grupper inom den sociala ekonomin. Statistiskinstitutet i Frankrike och arbetsmarknadsministeriet i Spanien tar fram tidsserier om sysselsättningen i kooperativ och inom den sociala ekonomin. I Italien, Bulgarien, Luxemburg, Tjeckien och Ungern har stora förbättringar gjorts i den statistik som tas fram av deras nationella statistiska byråer, och i vissa fall används satelliträkenskapsmetoden för ideella organisationer. Portugal, Polen och Rumänien bör särskilt omnämnas. Dessa tre EU-länder har de senaste åren tagit fram regelbunden, systematisk statistik för

hela den sociala ekonomin. I Portugal är detta obligatoriskt enligt landets lag om den sociala ekonomin (2013), och i Polen är det ett resultat av ett avtal med ESF (Europeiska socialfonden). Trots detta behövs det under de kommande åren stora insatser för att systematisera statistiken för de olika grupperna inom den sociala ekonomin.

6.2. Syfte och metod: utmaningar

Syftet med denna sista del i studien är att tillhandahålla en översikt över de viktigaste siffrorna rörande den sociala ekonomin i EU, både för hela EU och uppdelat efter land. Vi har delat upp organisationerna i den sociala ekonomin i tre typer: kooperativ och allmänt erkända liknande typer, ömsesidiga bolag och liknande samt till sist föreningar, stiftelser och andra liknande typer av ideell verksamhet.

Att ta fram statistik genom fältstudier och kontrollerbar information är viktigt. Inom ramen för denna studie fanns dock varken tidsmässiga eller finansiella resurser för detta, och detta arbete måste därför få anstå till senare tillfälle. De statistiska uppgifterna i denna studie är sekundäruppgifter tillhandahållna av våra motsvarigheter i de olika länderna. Referensperioden är 2014–2015. På grund av tillgänglighetsproblem och kvaliteten på statistikföringen är dock uppgifterna för vissa länder några år äldre, i synnerhet för föreningar, stiftelser och liknande organisationer. De siffror som efterfrågades var antalet anställda och, om möjligt, heltidsekvivalenter, antalet medlemmar, antalet volontärer och antalet enheter eller företag. För vissa länder och grupper inom den sociala ekonomin fanns det uppgifter om omsättning, men dessa siffror var inte jämförbara. För att det ska vara möjligt att göra jämförelser med uppgifter från tidigare studier som CIRIEC utfört för EESK om utvecklingen inom den sociala ekonomin i EU:s 25 medlemsstater 2002–2003 och 2009–2010 har särskild uppmärksamhet lagts på sysselsättningsvariabeln.

6.3. Översikt över de statistiska resultaten

Nedanstående sammanslagna siffror visar att den europeiska sociala ekonomin är väldigt viktig, både för de enskilda människorna och för ekonomin, och att den är en realitet som inte bör förbises av samhälle och beslutsfattare.

Den sociala ekonomin i Europa

- tillhandahåller över 13,6 miljoner avlönade arbetstillfällen i Europa,
- tillhandahåller arbete till cirka 6,3 % av den förvärvsarbetande befolkningen i EU:s 28 medlemsstater,
- tillhandahåller sysselsättning till 19,1 miljoner individer, både avlönat arbete och frivilligarbete inräknat,
- består av fler än 82,8 miljoner volontärer, vilket motsvarar 5,5 miljoner heltidstjänster,

- består av fler än 232 miljoner medlemmar i kooperativ, ömsesidiga bolag och liknande enheter,
- består av över 2,8 miljoner enheter och företag.

Situationen ser olika ut i de olika EU-länderna. Den sociala ekonomin sysselsätter mellan 9 och 10 % av den förvärvsarbetande befolkningen i länder som Belgien, Italien, Luxemburg, Frankrike och Nederländerna medan den sociala ekonomin i de nya EU-länderna som Slovenien, Rumänien, Malta, Litauen, Kroatien och Slovakien, fortfarande är en liten, växande sektor som sysselsätter under 2 % av den förvärvsarbetande befolkningen.

En annan slutsats som kan dras rör utvecklingen för sysselsättningen inom den sociala ekonomin under krisåren. Sysselsättningen inom den sociala ekonomin har inte förändrats nämnvärt trots den ekonomiska krisen. Den har endast sjunkit från 6,5 % till 6,3 % av den totala förvärvsarbetande befolkningen i Europa, och antalet arbetstillfällen har endast sjunkit från 14,1 miljoner till 13,6 miljoner, vilket till del kan förklaras av kvaliteten på de statistiska uppgifter som finns att tillgå. Minskningen av avlönad arbetskraft är större i kooperativ och liknande typer av organisationer än i föreningar, stiftelser och liknande.

I sysselsättning räknat – eftersom det inte går att få fram några andra mått på ekonomisk verkan, till exempel bidrag till BNP – står det till sist klart att det är föreningar, stiftelser och liknande organisationer som utgör den största gruppen inom den sociala ekonomin, i och med att de flesta sociala enheter/företag tillhör denna grupp, och den står för 66 % av sysselsättningen inom denna sociala sektor.

Tabell 4. Avlönade arbetstillfällen inom kooperativ, ömsesidiga bolag, föreningar, stiftelser och liknande organisationer, Europeiska unionen (2014–2015)

Land	Kooperativ och liknande	Ömsesidiga bolag	Föreningar och stiftelser	Summa
Österrike	70 474	1 576	236 000	308 050
Belgien	23 904	17 211	362 806	403 921
Bulgarien	53 841	1 169	27 040	82 050
Kroatien	2 744	2 123	10 981	15 848
Cypern	3 078	i.u.	3 906	6 984
Tjeckien	50 310	5 368	107 243	162 921
Danmark	49 552	4 328	105 081	158 961
Estland	9 850	186	28 000	38 036
Finland	93 511	6 594	82 000	182 105
Frankrike	308 532	136 723	1 927 557	2 372 812
Tyskland	860 000	102 119	1 673 861	2 635 980
Grekland	14 983	1 533	101 000	117 516
Ungern	85 682	6 948	142 117	234 747
Irland	39 935	455	54 757	95 147
Italien	1 267 603	20 531	635 611	1 923 745
Lettland	440	373	18 528	19 341
Litauen	7 000	332	i.u.	7 332
Luxemburg	2 941	406	21 998	25 345
Malta	768	209	1 427	2 404
Nederländerna	126 797	2 860	669 121	798 778
Polen	235 200	1 900	128 800	365 900
Portugal	24 316	4 896	186 751	215 963
Rumänien	31 573	5 038	99 774	136 385
Slovakien	23 799	2 212	25 600	51 611
Slovenien	3 059	319	7 332	10 710
Spanien	528 000	2 360	828 041	1 358 401
Sverige	57 516	13 908	124 408	195 832
Förenade kungariket	222 785	65 925	1 406 000	1 694 710
SUMMA EU-28	4 198 193	407 602	9 015 740	13 621 535

Tabell 5. Avlönat arbete i den sociala ekonomin jämfört med avlönat arbete totalt, Europeiska unionen (2014–2015)

Land	Sysselsättning i sociala ekonomin (A)	Total sysselsättning* (B)	% A / B
Österrike	308 050	4 068 000	7,6 %
Belgien	403 921	4 499 000	9,0 %
Bulgarien	82 050	2 974 000	2,8 %
Kroatien	15 848	1 559 000	1,0 %
Cypern	6 984	350 000	2,0 %
Tjeckien	162 921	4 934 000	3,3 %
Danmark	158 961	2 678 000	5,9 %
Estland	38 036	613 000	6,2 %
Finland	182 105	2 368 000	7,7 %
Frankrike	2 372 812	26 118 000	9,1 %
Tyskland	2 635 980	39 176 000	6,7 %
Grekland	117 516	3 548 000	3,3 %
Ungern	234 747	4 176 000	5,6 %
Irland	95 147	1 899 000	5,0 %
Italien	1 923 745	21 973 000	8,8 %
Lettland	19 341	868 000	2,2 %
Litauen	7 332	1 301 000	0,6 %
Luxemburg	25 345	255 000	9,9 %
Malta	2 404	182 000	1,3 %
Nederländerna	798 778	8 115 000	9,8 %
Polen	365 900	15 812 000	2,3 %
Portugal	215 963	4 309 000	5,0 %
Rumänien	136 385	8 235 000	1,7 %
Slovakien	51 611	2 405 000	2,1 %
Slovenien	10 710	902 000	1,2 %
Spanien	1 358 401	17 717 000	7,7 %
Sverige	195 832	4 660 000	4,2 %
Förenade kungariket	1 694 710	30 028 000	5,6 %
SUMMA EU-28	13 621 535	215 722 000	6,3 %

* Avlönat arbete i åldrarna 15 till 65, Eurostat, 2015.

Tabell 6. Avlönat arbete inom den sociala ekonomin i Europa över tid

Land	Sysselsättning inom den sociala ekonomin			Δ % 2010–2015
	2002/2003	2009/2010	2014/2015	
Österrike	260 145	233 528	308 050	31,9 %
Belgien	279 611	462 541	403 921	-12,7 %
Bulgarien	i.u.	121 300	82 050	-32,4 %
Kroatien	i.u.	9 084	15 848	74,5 %
Cypern	4 491	5 067	6 984	37,8 %
Tjeckien	165 221	160 086	162 921	1,8 %
Danmark	160 764	195 486	158 961	-18,7 %
Estland	23 250	37 850	38 036	0,5 %
Finland	175 397	187 200	182 105	-2,7 %
Frankrike	1 985 150	2 318 544	2 372 812	2,3 %
Tyskland	2 031 837	2 458 584	2 635 980	7,2 %
Grekland	69 834	117 123	117 516	0,3 %
Ungern	75 669	178 210	234 747	31,7 %
Irland	155 306	98 735	95 147	-3,6 %
Italien	1 336 413	2 228 010	1 923 745	-13,7 %
Lettland	300	440	19 341	i.r.
Litauen	7 700	8 971	7 332	-18,3 %
Luxemburg	7 248	16 114	25 345	57,3 %
Malta	238	1 677	2 404	43,4 %
Nederländerna	772 110	856 054	798 778	-6,7 %
Polen	529 179	592 800	365 900	-38,3 %
Portugal	210 950	251 098	215 963	-14,0 %
Rumänien	i.u.	163 354	136 385	-16,5 %
Slovakien	98 212	44 906	51 611	14,9 %
Slovenien	4 671	7 094	10 710	51,0 %
Spanien	872 214	1 243 153	1 358 401	9,3 %
Sverige	205 697	507 209	195 832	-61,4 %
Förenade kungariket	1 711 276	1 633 000	1 694 710	3,8 %
SUMMA EU-28	11 142 883	14 137 218	13 621 535	-3,6 %

Källa: CIRIEC/EESK

i.u. ingen uppgift, i.r. inte relevant

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Ansvarig utgivare: Enheten för besök och publikationer
EESC-2017-104-SV
www.eesc.europa.eu

© Europeiska unionen, 2017
Kopiering tillåten med angivande av källan.

För all användning eller återgivning av illustrationer måste tillstånd sökas direkt
från innehavaren/innehavarna av upphovsrätten.

Online
QE-04-17-876-SV-N
ISBN 978-92-830-3884-9
doi:10.2864/213704

SV